

Via de computer is een foto te bewerken. Zo krijg je een indruk van wat je met herfstkleuren om een clubhuis kunt bereiken door de vaak wat saaie, maar typisch Nederlandse herfstkleuren te vervangen door bomen die in de herfst heftig verkleuren.

Indian summer op de baan

Herfstkleuren zijn prachtig, maar in Nederland vaak toch een beetje saai. Hoe je meer kleur op de baan kunt brengen en waar je dan op let, vroegen we bomenspecialist Ronald Buiting.

TEKST EN FOTO'S: MARTIN SMITS

Ieder jaargetijde heeft zijn charmes en de herfst is een van die bijzondere momenten als de natuur zich met zijn kleurenpracht opmaakt voor de winter. Het ene jaar lijkt de natuur nadrukkelijker zijn kleuren te tonen dan het andere jaar en soms zou je denken dat in andere landen de herfstkleuren mooier zijn dan in ons kikkerlandje. Of verbeelden we ons dat alleen maar? Over wat wel of niet mooi is, kun je van mening verschillen, maar de verkleuring van bomen hangt van twee zaken af. De bomensoort en het klimaat. De inheemse bomen en struiken die we in Nederland overwegend tegenkomen, kleuren inderdaad niet zo overdadig tegenover enkele uitheemse soorten en

ons klimaat is vaak ook niet gunstig voor een krachtige kleurenschakering in de herfst. Dat geldt overigens voor heel West-Europa, want er is maar een beperkt aantal plaatsen in de wereld waar de herfstkleuren bovengemiddeld spectaculair zijn. Het oosten van de Verenigde Staten is een van de gebieden die beroemd zijn om hun herfstkleuren en is daar zelfs een toeristische trekpleister.

Warm en koud

Twee jaar geleden had Nederland bij uitzondering een herfst met optimale omstandigheden voor maximale verkleuring en beleefden we ook in Nederland onze variant van wat de Amerikanen een

indian summer noemen. Hoewel dat strikt genomen niet de correcte aanduiding is, maar dat terzijde. Zon en hoge temperaturen overdag en koude nachten zijn een randvoorwaarde. Het moet ook niet te koud zijn, want komt er nachtvorst dan is het met de blaadjes snel gedaan. De kleur van de bladeren wordt sterk bepaald door de samenstelling van de celsappen. Zuur of basisch bepaalt of de kleur meer rood of juist blauw wordt. De bladverkleuring is een ingewikkeld proces waar ook deskundigen verschillende theorieën over hebben, maar het heeft veel te maken met de afbraak van chlorofyl in het najaar en het transport van suikers naar de boom. De chemische balans in de bladeren wordt sterk door het weer

beïnvloed en meestal betekent dat in Nederland een niet zo spectaculair optredende kleurenpracht. Maar behalve het weer zijn ook de genetische eigenschappen van de boom bepalend. De inheemse soorten hebben die krachtige herfstverkleuring niet zo sterk in zich. Wie streeft naar uitbundige kleurenpracht in de herfst zal daarom moeten experimenteren met uitheemse soorten. Overigens, wat geldt voor de herfst, geldt ook enigszins voor het voorjaar. In zekere zin doet zich dan het omgekeerde proces voor, hoewel we het dan wat kleuren betreft, meer moeten hebben van de bloesem. Daarom is het bij de keuze voor kleur op de baan ook interessant om een uitbundige herfstkleur te combineren met kleurenpracht in het voorjaar.

Duurzaamheid

Bomenspecialist Buiting stelt dat er eigenlijk maar een paar uitheemse soorten zijn die serieus in aanmerking komen. De introductie van uitheemse soorten in de Nederlandse bossen is eigenlijk in bijna alle gevallen mislukt, volgens Buiting die het succes van een introductie samenvat als 'gezond oud kunnen worden'. Een boom moet zonder

kunstgrepen gezond blijven en het tot een goed einde van zijn leven brengen. Dat is wat anders dan bomen die staan te kwijnen en het uiteindelijk dan toch niet redden. Een voorbeeld van een uitheemse soort die zich in Nederland prima thuisvoelt, is de Amerikaanse vogelkers. Hoewel niet iedereen dat een succesvolle introductie zal noemen: de vogelkers is inmiddels tot een plaag geworden ('bospest'). Duurzaamheid in de bomenwereld betekent niet alleen dat de boom goed moet kunnen groeien, maar ook dat er zoveel mogelijk ecologische relaties met de omgeving zijn. Bijvoorbeeld een zomer-eik die in Nederland inheems is, trekt aanzienlijk meer insecten dan de uitheemse Amerikaanse eik die weliswaar mooiere herfstkleuren heeft. De ecologische relaties zijn een belangrijk punt waar op wordt getoetst bij het verlenen van vergunningen voor de aanleg van een nieuwe golfbaan en is ook meteen de reden waarom de introductie van uitheemse soorten in een beplantingsontwerp weinig tot geen kans maken. Overigens waar de Amerikaanse herfstkleuren hun eer vooral aan te danken hebben, is in hoofdzaak een kwestie van

de herfstkleuren van verschillende soorten esdoorns. In Nederland is alleen de gewone esdoorn alleen in Limburg een inheemse soort.

Planmatig

Een duidelijk advies voor wie meer uitbundige herfstkleuren wil introduceren, is om dat planmatig aan te pakken. Begin in de omgeving van het clubhuis. Wie een *indian summer* op zijn golfbaan wil introduceren moet bijvoorbeeld denken aan de aanplant van groepen Drents krentenboompje. Eigenlijk meer een struik dan een boom die in de herfst mooi rood-geel verkleurt en in het voorjaar uitbundig wit bloeit. Ook de Gingko is een boom die in de herfst uitbundig geel kleurt. Deze boom met een typische omhoog gerichte habitus, kan in de buurt van het clubhuis goed tot zijn recht komen. Heftig rode kleuren zijn te realiseren door de aanplant van rode en Japanse esdoorns. Beplanting is een dynamisch gebeuren. Houd daarom rekening met de ingroei. Met ingroei bedoelen we: nadenken over de bomen van de toekomst. Een bestaande boomgroep hoeft dus bij het veranderen van het beeld niet meteen te wijken.

Ronald Buiting van Buiting Bosontwikkeling bij een Drents krentenboomje dat net begint met zijn herfstverkleuring. "Een uitbundige bloei in het voorjaar en een heftige herfstkleur is een prachtige combinatie die eenvoudig op een golfbaan te introduceren is. Dat gaat alleen door uitheemse soorten toe te passen en dat is zeker bij een nieuw aan te leggen baan moeilijk te realiseren, omdat uitheemse soorten vaak te weinig ecologische samenhang met de omgeving hebben. Op een bestaande baan kun je dat best introduceren. Doe dat in eerste instantie rond het clubhuis. Maar wel volgens een goed overwogen plan."

Maar maak wel een plan voor wat er in de plaats komt als de boomgroep het loodje legt. Een handige manier om geleidelijk de beplanting te wijzigen, is bijvoorbeeld een bomengroep te planten die het 'beeld' overneemt van een bestaande groep bomen zodra ze groot genoeg zijn.

Een ander belangrijk uitgangspunt is dat de groeiplaats, dat zijn vooral de grondsoort en omgeving, moet passen bij de gekozen boomsoort. Ga ervan uit dat de boom zich goed moet redden zonder kunstmatige ingrepen (dus geen noodzaak tot bijvoorbeeld watergeven en bemesten). Neem daarom altijd de voedingstoestand zoals die van nature voorkomt als uitgangspunt. Op klei zijn er daardoor wat meer keuzemogelijkheden dan op zand, maar het eerder genoemde krentenboomje is een typische struik voor de zandgronden.

Voorzitterboom

Het is niet vervelend bedoeld, maar vaak komen 'voorzitterbomen' op een plaats

te staan waar ze eigenlijk niet thuis horen. In veel gevallen worden deze bomen te dicht bij de fairway geplant waardoor ze later toch weer verplaatst moeten worden. Eigenlijk allemaal een kwestie van planning met een langetermijnvisie. Een eenduidige formule is daar niet voor te geven, maar een specialist kan wel nuttige adviezen geven. En hoewel de natuur het werk moet doen, helpt inmiddels ook de computer om een idee te krijgen van wat een verandering in de beplanting te weeg kan brengen. Daarom is bij dit artikel ook een voorbeeld opgenomen hoe van een bestaande situatie gezien vanuit het clubhuis op een golfbaan het beeld verandert als de herfst bij een aangepaste roodverkleurende beplanting zijn intrede doet.

Meer dan herfst alleen

Herfstkleuren zijn in dit artikel als hoofdthema genomen, maar uiteindelijk is dat natuurlijk maar een onderdeel van het totaal. Eerder is het aspect van voorjaarsbloei al genoemd. Het is een interes-

sante uitdaging om een beplantingspalet te kiezen dat een uitbundige voorjaarsbloei combineert met prachtige herfstkleuren. Maar ook het beeld van de beplanting in de zomer en in de winter is een factor die meeweegt in het totaalplaatje op de baan. Het hele jaar door is er kleur te introduceren, maar dat kan ook een onrustig beeld opleveren. Een rustig zomer- en winterbeeld, niet saai maar wel met accenten, gecombineerd met uitbundige kleuren in het voor- en najaar is waar het eigenlijk om draait. Want hoewel herfstkleuren en voorjaarsbloei alle aandacht verdienen, zijn beiden maar drie weken per jaar in hun volle glorie te bewonderen. 🌿

Uitbundige kleuren

Kleur komt niet alleen van de bloemen en de bladeren. Besjes zoals aan deze Gelderse roos geven in de nazomer ook een nadrukkelijk kleur effect.

Voorbeelden van bomen met een uitbundige herfstkleur zijn: honingboom, amberboom, rode esdoorn, Japanse esdoorn, blazenboom en Gingko.

Voorbeelden van bomen met een uitbundige voorjaarskleur zijn: sneeuwkllokjesboom, witte acacia, pluimes, Japanse grootbloemige kornoelje, Drents krentenboomje en schijnhulst.

Een uitgebreide herfstkleurenlijst staat in Groen&Golf december 2005.